

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 20.051.150
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору психологічних наук, доценту,
професору кафедри загальної психології
Міщисі Ларисі Петрівні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата психологічних наук, доцента кафедри клінічної та
реабілітаційної психології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Шкраб'юк Вероніки Степанівни

на дисертаційну роботу **Крикун Лілії Вікторівни**

**«Психолого-педагогічні умови формування емоційної компетентності
соціальних педагогів»**

подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Крикун Лілії Вікторівни охоплює надзвичайно важливу та актуальну тему – емоційну компетентність соціальних педагогів в умовах кризових ситуацій, таких як війна та пандемія. У роботі автор здійснює теоретичний і емпіричний аналіз емоційної компетентності, вивчаючи її взаємозв'язок з психоемоційним станом педагогів, зокрема в аспекті стресостійкості та життєстійкості в умовах соціальних і професійних викликів.

В умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України емоційна компетентність соціальних педагогів є і буде критичним чинником їхньої

професійної ефективності та збереження психічного здоров'я. Запит на фахівців, здатних емоційно підтримувати дітей-переселенців, сім'ї військових і вразливі категорії населення, обумовлює високу значущість дослідження.

Автор пропонує всебічний теоретичний аналіз емоційної компетентності через призму емоційного інтелекту, стресу, резиліентності та життєстійкості, розглядаючи емоційну компетентність як важливий фактор для ефективного функціонування в стресових умовах. Теоретична частина роботи ґрунтується на концепціях емоційного інтелекту, життєстійкості та резиліентності, що є важливими аспектами для фахівців допомагаючих професій, зокрема соціальних педагогів. Автор детально аналізує компоненти емоційної компетентності, такі як усвідомленість, регуляція емоцій, емпатія, конструктивне емоційне спілкування і взаємозв'язок цих складових з психоемоційним благополуччям, що є важливим для підвищення стресостійкості й адаптивності педагогів у складних умовах.

Наукові джерела демонструють зростання інтересу до теми емоційної компетентності, проте дослідження зосереджені переважно на загальнопедагогічних аспектах, без урахування специфіки роботи соціальних педагогів, особливо в умовах кризи. Немає стратегій розвитку життєстійкості та резильєнтності, побудови ефективних копінг-стратегій саме для соціальних педагогів в інституційних умовах, наприклад, на робочому місці, при підвищенні кваліфікації, навчанні. Також є прогалини в сучасному науковому просторі щодо формування емоційної компетентності на особистісному рівні з врахуванням специфіки діяльності соціального педагога закладу освіти. З огляду на зазначені положення, рецензована дисертаційна робота заповнює цю прогалину, пропонує комплексний аналіз психолого-педагогічних умов формування емоційної компетентності соціальних педагогів з орієнтацією на розвиток їх життєстійкості, що сприятиме не тільки успішній професійній діяльності, а й надасть інструменти збереження ментального здоров'я, та сприятиме їхньому психологічному благополуччю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційне дослідження виконане в рамках підвищення кваліфікації соціальних педагогів. Робота є важливим етапом в підтримці фахівців допомагаючих професій через дослідження і вивчення умов, які сприятимуть формуванню емоційної компетентності для розвитку їх резильєнтності. Дослідження емоційної компетентності є актуальною проблемою не тільки в Україні, але й за її межами. Важливо відзначити, що результати роботи вже зараз частково інтегровані в програми підтримки соціальних педагогів, студентів-психологів, що додатково підвищує цінність практичної частини роботи.

Найбільш вагомі результати, отримані в дисертаційному дослідженні.

Дисертаційна робота Крикун Лілії Вікторівни містить науковий внесок в психологічну науку в контексті дослідження психолого-педагогічних умов формування емоційної компетентності. У роботі обґрунтовано, що емоційна компетентність є багатогранною, базовою характеристикою професійної діяльності соціального педагога. В емпіричній частині дослідження автор вивчає рівень емоційної компетентності серед соціальних педагогів, які працюють в умовах кризових ситуацій. Результати показують різні рівні сформованості емоційної компетентності серед фахівців. В дослідженні зазначено, що значна частина соціальних педагогів має низький рівень емоційної регуляції, що веде до підвищеного рівня тривожності та депресії. Водночас деякі педагоги продемонстрували високу стресостійкість завдяки розвитку емоційної саморегуляції та емпатії. Автор підкреслює, що саме емоційна компетентність виконує роль стабілізуючого механізму, який допомагає зберігати професійну ефективність та життєстійкість в умовах постійного стресу.

Презентовано інтегровану Програму оптимізації емоційної компетентності, яка має корекційний психотерапевтичний вплив. Результати експериментального дослідження засвідчили значущий приріст рівнів емоційної усвідомленості, емпатії, навичок емоційної регуляції, а також

зниження показників тривоги та депресії після реалізації програми. Уперше апробовано комплексний інструментарій оцінки динаміки емоційної компетентності у соціальних педагогів, проведено три зрізи досліджень для розуміння найбільш ефективних умов формування емоційної компетентності: самостійної роботи і цілеспрямованого фахового впливу за допомогою спеціально розроблених програм.

Таким чином, дисертаційне дослідження здобувачки вирізняється високим рівнем змістовного наповнення та чіткою логічною структурою, а всі поставлені завдання реалізовані послідовно й обґрунтовано, що свідчить про її наукову вагомість і прикладну цінність.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що здобувачка теоретично обґрунтувала та емпірично перевірила психолого-педагогічні умови, які сприяють ефективному формуванню емоційної компетентності соціальних педагогів задля розвитку їх життєстійкості; розробила та апробувала інтегровану психотерапевтичну технологію, яку назвала «Програма оптимізації емоційної компетентності». Робота за програмою показала статистично значущий приріст змінних по всіх досліджуваних параметрах і висвітлює психолого-педагогічні умови формування емоційної компетентності соціальних педагогів на особистісному на інституційному рівнях. Також авторкою було розроблено трирівневу модель компонентів емоційної компетентності, яка включає вісім інтегрованих компонентів, що охоплюють когнітивний, афективний, поведінковий, мотиваційний та екзистенційний виміри. Модель містить детальний опис кожного з компонентів та відображає їх взаємозв'язки у структурі емоційної компетентності.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Крикун Лілії містить науковий внесок у психологічну науку в контексті вивчення психолого-педагогічних умов формування емоційної компетентності соціальних педагогів. Враховуючи складність і багатогранність досліджуваних феноменів, авторка досягла значних наукових результатів, які збагачують розуміння механізмів, що лежать в основі

здатності соціальних педагогів усвідомлювати та регулювати власні емоції, проявляти емпатію та обирати ефективні копінг-стратегії у фруструючих ситуаціях; розроблено Модель компонентів емоційної компетентності, що має три рівні (базовий, проміжний і глибинний), та складається з восьми компонентів що інтегрує когнітивні, афективні, поведінкові, мотиваційні та екзистенційні аспекти; емпірично досліджено зв'язок між емоційною компетентністю і рівнем тривоги та депресії; розроблено та апробовано інтегровану психотерапевтичну технологію – Програму оптимізації емоційної компетентності, яка передбачає проведення дводенного тренінгу та двох супервізій. Участь у дводенному тренінгу та супервізіях були для соціальних педагогів змістовним і водночас практично орієнтованим досвідом. Програма ретельно структурована та методологічно обґрунтована, поєднує психоедукацію, інтерактивне навчання, практичні вправи, рефлексивну роботу та професійну супервізійну підтримку. Цінними в програмі є вправи з розпізнавання власних емоцій, навчання емоційної регуляції, розвитку емпатії та пошуку ресурсів. Використання технік з різних психотерапевтичних підходів (гуманістичного, когнітивно-поведінкового, позитивної психотерапії, майндфулнес) дозволило комплексно опрацювати ключові компоненти емоційної компетентності. Створені малі групи дали можливість створити безпечний простір для глибоко опрацювання, а супервізійна частина, завдяки малим групам, дала змогу проаналізувати реальні випадки з професійної практики, отримати підтримку і зворотний зв'язок, самостійна робота з допомогою щоденника в міжсупервізійний період закріплювала ефективні копінг-стратегії для подолання стресу та розвитку резильєнтності, що сприяло отримання значущих показників у всіх компонентах емоційної компетентності.

Таким чином, дисертаційне дослідження здобувачки демонструє високий рівень змістовності та логічної організації в якому всі завдання були чітко виконані відповідно до поставлених завдань, що забезпечує наукову цінність і практичну значущість роботи.

Отримані результати відкривають нові перспективи для розуміння інституційних і особистісних умов формування емоційної компетентності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, сформульовані в дисертації, ґрунтуються на комплексному міждисциплінарному аналізі проблеми емоційної компетентності, результатах емпіричного дослідження, статистично достовірних висновках та практичному впровадженні авторської тренінгової програми.

Теоретичні положення мають високу ступінь обґрунтованості, оскільки спираються на сучасні наукові підходи до розуміння емоційної компетентності як цілісного багатокomпонентного утворення, важливого для професійного функціонування соціального педагога. В дисертації чітко визначено складові емоційної компетентності, такі як емоційна усвідомленість, експресія, регуляція, емпатія, саморегуляція, емоційна взаємодія, а також розкрито їх динаміку в контексті професійної діяльності в умовах соціальної напруги.

Емпіричне дослідження здійснене із дотриманням вимог до наукової валідності: застосовано репрезентативну вибірку соціальних педагогів, використано стандартизовані психодіагностичні методики, проведено кореляційний, порівняльний та лонгітюдний аналіз, а також статистичну перевірку ефективності тренінгової програми. Результати переконливо підтверджують взаємозв'язок між емоційною компетентністю та психоемоційним станом педагогів, включно з показниками тривоги, депресії та фрустраційного реагування. Позитивна динаміка після проходження тренінгу засвідчує не лише ефективність програми, але й обґрунтованість її компонентної структури.

Рекомендації, запропоновані автором, мають чітке прикладне спрямування та базуються на результатах апробації авторської програми оптимізації емоційної компетентності. Вони можуть бути реалізовані в системі професійної підготовки, навчання, підвищення кваліфікації та

психопрофілактики фахівців допомагаючих професій. Описана структурно-логічна модель, авторська класифікація компонентів емоційної компетентності, а також методичне забезпечення тренінгу відповідають критеріям науковості, доступності та практичної релевантності.

Узагальнюючи, слід зазначити, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій в дисертації є достатнім для їхнього подальшого впровадження в практику психологічної освіти і діяльності та подальших наукових досліджень у цій галузі.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Попри високу якість роботи Крикун Лілії Вікторівни, варто відзначити деякі положення, які можуть бути предметом подальших дискусій та певні побажання для вдосконалення подальшого розвитку тематики дослідження здобувачки:

1. Недостатня увага до гендерних аспектів. Врахування гендерних особливостей могло б надати більш комплексне розуміння досліджуваного феномену, особливо цікавим виступає розуміння емоційної компетентності окремо у чоловіків, окремо у жінок.

2. В подальші перспективи дослідження корисним було б включити вивчення довготривалого впливу Програми оптимізації емоційної компетентності на саморегуляцію, резильєнтність, життєстійкість і збереження у виборі ефективних копінг-стратегій у фруструючих ситуаціях. Такі дослідження сприятимуть повнішому розумінню психолого-педагогічних умов формування емоційної компетентності у довгостроковій перспективі.

3. Враховуючи практичну цінність дослідження, варто надати практичні рекомендації для формування емоційної компетентності на прикладі соціальних педагогів, для інших представників допомагаючих професій, учасників освітнього процесу, студентів тощо.

Загалом, зазначені дискусійні положення і зауваження не зменшують наукової та практичної цінності дисертаційної роботи, але вони підкреслюють

складність досліджуваних феноменів та необхідність подальшого вивчення формування емоційної компетентності в умовах війни.

Загалом дисертаційна робота відповідає спеціальності 053 Психологія, тому вважаю, що можемо рекомендувати дану роботу до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. Дисертація Крикун Лілії Вікторівни «Психолого-педагогічні умови формування емоційної компетентності соціальних педагогів» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, зі спеціальності 053 Психологія є самостійною та завершеною науково-дослідною роботою, яка відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022р. № 44 (зі змінами), а її авторка Крикун Лілія Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри клінічної та

реабілітаційної психології

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

Вероніка ШКРАБ'ЮК